

חוקרים ומחנכים במסע של אהבה

אורלי קיים

אסתר קלניצקי, שוש מלאת ונחום כהן

מסעות של תקווה - יוצאי אתיופיה בנתיבי חינוך, השכלה והצלחה

מכון מופ"ת, 2015

הספר מספר את סיפור עלייתם של יוצאי אתיופיה והשתלבותם בישראל, דרך הפריזמה של מסלול ייחודי להכשרה להוראה במכללה האקדמית אחווה. הספר מאיר את המסעות של הפרט ושל הקבוצות באתיופיה ובישראל - במערכת החינוך בכלל ובהשכלה הגבוהה בפרט. בספר עולות שאלות של גיבוש זהות אישית ומקצועית, התחבטויות של חיי היום יום בקליטה, השתלבות ודילמות של החלטות חשובות בחיים. הספר מתאר את החלום ואת החזון של העלייה לירושלים וכן את ההגשמה של ההכשרה להוראה כמסעות של תקווה בדרך ארוכה של התנסויות משמעותיות ומחקרים שנעשו במשך יותר מעשר שנים.

על הכותבים:

ד"ר אסתר קלניצקי - ילידת ארגנטינה. עלתה לארץ בשנת 1972 עם בן זוגה ובנתה את ביתם בישראל. מכהנת כראש המסלול הייחודי להכשרת יוצאי אתיופיה להוראה במכללה האקדמית אחווה במשך כשתיים-עשרה שנים. בעבר ריכזה את התכניות הארציות להכשרת סטודנטים יוצאי אתיופיה להוראה במכללות לחינוך מטעם האגף להכשרת עובדי הוראה. מרצה, יוזמת וחוקרת בלימודי החינוך והחברה. נושאי המחקר שלה: רב תרבותיות, מיעוטים, הגירה וזהות. עורכת ראשית של פורטל בין-לאומי בשפה הספרדית העוסק בהכשרה ובפיתוח פרופסיונלי של מורים ומרצים במכון מופ"ת.

ד"ר שוש מלאת - ילידת הארץ. שימשה נשיאת המכללה האקדמית אחווה בשנים 2006-2008. יוזמת החזון והתוכנית הייחודית, מהראשונות בארץ, להכשרת יוצאי אתיופיה להוראה. כיום מרצה בכירה במסגרת לימודי התואר השני במכללת אחווה ומשמשת ראש התמחות 'דיאלוג מצמיח' למורי מורים במכון מופ"ת. תחומי העניין: מורים מתחילים, תוכניות לימודים, רב-תרבותיות בהכשרת מורים, מחקר איכותני, הנחיה והדרכה, מגדר ואוריינות מתמטית.

ד"ר נחום כהן - יליד עירק. עלה לארץ בילדותו וחווה קשיי קליטה והשתלבות. הקים את החוג להיסטוריה במכללה האקדמית אחווה, חוג שאימץ את המסלול להכשרת סטודנטים יוצאי אתיופיה מיזמו הראשון, ועמד בראשו במשך שמונה שנים. שימש כנציג האגף להכשרת עובדי הוראה במספר מכללות. הקים עם אחרים את תוכנית רג"ב (המצוינים להוראה במכללות האקדמיות לחינוך) והוביל אותה בחמש שנותיה הראשונות. כיום גמלאי שמקדיש את עתותיו למחקרים בתחומי חינוך, היסטוריה עתיקה ופפירולוגיה, וכן מרכז ארצי של הכנסים בתכניות רג"ב במכללות האקדמיות לחינוך.

ד"ר אורלי קיים היא חוקרת ומרצה במכללה על שם זינמן במכון וינגייט.

סקירות ספרים וכתבי עת

אורלי קיים: חוקרים ומחנכים במסע של אהבה (על ספרם של א' קלניצקי, ש' מלאת ונ' כהן, מסעות של תקווה - יוצאי אתיופיה בנתיבי חינוך, השכלה והצלחה)

איך נולד הספר?

שלושת הכותבים חברו יחד ועמלו על כתיבת ספר זה, מתוך רצון משותף להעביר את הידע וההתנסות שנצברו לציבור העוסק בהשכלה גבוהה בקרב עולים ובהכשרתם למקצועות מגוונים, לשם הפקת מידע, העלאת רעיונות ועמידה על דילמות המתעוררות בתחום. כוונתם המקורית הייתה להפיק חוברת עבודה לבתי הספר, שתתבסס על חומרים אותנטיים שנאספו במהלך מסע השורשים לאתיופיה. בעקבות עושר הידע שנאסף הגיעו הכותבים להבנה כי יש צורך להרחיב את היריעה ולפרסם בספר מחקר בנושא העולים והכשרתם של סטודנטים להוראה בני הקהילה האתיופית.

מבנה הספר

הספר בנוי משלושה מבנים רעיוניים: הראשון מפרט את הרקע ההיסטורי ואת המאפיינים התרבותיים של קהילת יוצאי אתיופיה; השני מוקדש לתאוריה ועשייה בהקשר תוכנית ההכשרה; והשלישי מאגד את המשמעות האישית מחוויית המסע שעשו העולים והתייחסויות רפלקטיוויות לתוכנית.

המחברים מגוללים את סיפור המסע הארוך שעברו יוצאי אתיופיה, פרשת עלייתם ארצה והשתלבותם בחברה. הקורא יכול להעמיק את הידע ברקע התרבותי-חברתי של יהודי אתיופיה, להכיר את תהליכי המעבר שעברו מארץ מולדתם לישראל ולעמוד על קשיי ההשתלבות והקליטה. נסקרים כאן תולדות הקהילה האתיופית וזיקתה ליהדות, מערכת החינוך באתיופיה, מאפייני החינוך הפורמלי תוך התייחסות מיוחדת ליחסים בין מורה ותלמיד, החינוך היהודי ומאורעות היסטוריים משמעותיים.

בהמשך, הספר מתאר את שלבי הקמת המסלול המיוחד להכשרת יוצאי אתיופיה לתפקידי הוראה בישראל. הקמת הכשרה ייחודית זו הייתה פורצת דרך, ולכן דרשה מהצוות משאבי קשב רבים. הכותבים חולקים בספרם עם הקורא את התמודדותם עם מספר סוגיות מורכבות בבנייה ובהפעלה של המסלול להכשרת מורים. חברי הצוות חוו התלבטויות בנוגע למידת ההתאמות הנדרשות מהמערכת למשתתפי התוכנית: האם לקיים תהליך קבלה ייחודי? באיזה אופן להתמודד עם אי עמידה בתנאי הקבלה? כיצד להתייחס לתהליכי החיברות של הסטודנטים בהיבט האקדמי, הסטודנטיאלי, התרבותי ועוד. סוגיות נוספות נסובו סביב קשייהם אל מול המערכת והממסד, כמו מכשולי תקצוב, הגמשת תנאי הקבלה, דרישות מעבר ומכסות לומדים. בהמשך, הכותבים מתארים את חבלי השתלבות הסטודנטים במסלול הכשרתם הייחודי, תוך התייחסות ספציפית למאפייני הקהילה כולה. כאמור, קהל היעד של המסלול התאפיין במיומנויות למידה נמוכות, קשיי שפה ואילוצים כלכליים אשר הערימו קושי בפני הסטודנטים. רקע אישי ולימודי נמוך, בשילוב בעיות כלכליות ואילוצי פרנסה אתגרו את יכולתם של הסטודנטים להשקיע בלימודים ולהגיע להישגים.

תאוריה ומעשה, לימודים ופירותיהם

תוכנית ההכשרה גובשה לאור שלוש גישות תאורטיות; רב תרבותיות בחינוך, הפדגוגיה הביקורתית של פאולו פריירה והחינוך ההומניסטי. פרק נכבד מהספר מוקדש לסקירה של גישות אלה. חלק זה פותח בסקירת ספרות ובדיון במושגים מתחום הרב תרבותיות כמו פלורליזם ולימוד העצמי וה'אחר' בתוכנית הכשרה לקהל יוצאי אתיופיה. כמו-כן ישנה התייחסות למושגים מתוך הדיאלוג הפרייראני וביטוייו, כגון ביקורתיות, דיאלוג במעגלי ידע והעצמה קהילתית לשם שינוי מציאות חברתית. בהמשך הפרק ישנה סקירה בנושא עקרונות החינוך ההומניסטי ועיסוק במושגי לבה של התאוריה, כמו אישיות האדם כמכלול, מימוש אישי, שוויון הזדמנויות בהשכלה הגבוהה ועוד.

סקירות ספרים וכתבי עת

אורלי קיים: חוקרים ומחנכים במסע של אהבה (על ספרם של א' קלניצקי, ש' מלאת ונ' כהן, מסעות של תקווה - יוצאי אתיופיה בנתיבי חינוך, השכלה והצלחה)

גיבוש תוכנית ההכשרה וכתובת הספר התבססו על מקורות ידע רבים ומגוונים, בשילוב של מידע שנכתב והתפרסם בבמה הלוקלית והגלובלית כאחד. יתר על כן, כתבי הספר בחרו להציג את מחקריהם העוסקים בקשר שבין ההשכלה הגבוהה לבין תעסוקה בקרב עולים מאתיופיה, אשר הצליחו להשתלב במסגרת לימודים אקדמיים להכשרת מורים. המחקרים נעשו על התוכנית הייחודית שתוארה בספר, החל מראשיתה. ממצאי המחקרים מתבססים על שילוב מתודולוגיות מחקריות - נתונים תיאוריים כמותיים ותפיסות סובייקטיביות של הסטודנטים והמרצים.

לקראת סופו של הספר הקדישו הכותבים פרק לשיקוף נקודות מבט ביקורתיות באמצעות סקירת דרכם של מספר בוגרים לאחר עשור. סיפורי חייהם של בוגרי התוכנית מעניק לקורא מידע נוסף בהתייחסות לנרטיב התרבותי של הקהילה כולה, והתייחסות נוספת בהיבט מקומי על סיפורי ההצלחה האישיים. החלק האחרון בספר מוקדש לתיאור מסעות השורשים לאתיופיה, תוך שילוב אלמנטים רפלקטיביים של משתתפי המסע והכותבים עצמם.

ספר שהוא גם כלי עבודה

ניסיונו המקצועי של הצוות עורר עניין בקרב מכללות נוספות, אשר ביקשו ללמוד מעשייה זו ותכננו להקים בעצמם מודל דומה. על כן הספר עשוי לשמש כמעין חוברת הדרכה או כלי עבודה לצוותים המקימים תוכניות דומות או בעלי תפקיד חדשים ללא ידע בנושא. כך יוכלו לצפות קשיים ומורכבות, לתכנן את הדרך האולטימטיבית להתמודדות עם תמות מרכזיות שיעלו בתוכנית, ולגבש מדיניות בנושאים כמו דילמות חינוכיות ומבניות.

הספר חשוב לכל העוסקים בהשכלה גבוהה של עולים בכלל, ובהכשרת מורים בפרט. הידע שנצבר ונאסף על הקהילה הייחודית של עולי אתיופיה, עשוי לתרום לכל קורא המתעניין בתהליכי הגירה והשתלבות, ולכל החפץ בהבנה עמוקה יותר של תהליכי ההתערות של בני הקהילה האתיופית בחברה הישראלית. כפי שמוזכר במחקרים רבים וגם בספר זה, הנתיב המוביל למרכזת של החברה הישראלית עובר דרך המוסדות להשכלה גבוהה. לפיכך, קריאת הספר עשויה לסייע למנחים ומדריכי תכניות העצמה לקהילת יוצאי אתיופיה בנושא הנגשת ההשכלה הגבוהה, במטרה לצמצם פערים חברתיים בישראל.

סקירות ספרים וכתבי עת

אורלי קיים: חוקרים ומחנכים במסע של אהבה (על ספרם של א' קלניצקי, ש' מלאת ונ' כהן, מסעות של תקווה - יוצאי אתיופיה בנתיבי חינוך, השכלה והצלחה)